

BOGANMELDELSER

AXEL RUBOW: **Renteforhold i Danmark** i Tidsrummet fra Reformationen til Chr. V's Danske Lov. G. B. N. F. Kjøbenhavn 1914.

Dette Arbejde, hvorfor Forf. erhvervede sig den statsvidenskabelige Doktorgrad, vil først og fremmest fortælle os, hvor høj Renten var i Danmark i de skildrede 150 Aar. Dette er det centrale i Bogen; uden herom samler Forf. i selvstændige Kapitler andre Oplysninger om Rente, Renteteorier, Provisioner, Renteberegning o. s. fr., alt samles det under den træffende Titel: Renteforhold. Men Bogen handler paa den anden Side ogsaa kun om Renteforhold. Renten er saa at sige revet ud af hele det økonomiske Liv, ja, som Regel savner man blot en Antydning af den almindelige økonomiske Baggrund, paa hvilken Renteforholdene maa ses. Følgen er da naturligt, at den foreliggende Bog er blevet mindre brugbar for økonomisk Historieforskning, end ellers Tilfældet vilde have været, idet Aarsagerne til, hvad her skildres, i mange Tilfælde af Læseren selv maa samles sammen andre Steder fra. For blot at nævne et enkelt Eksempel: Kapitalmarkedet skildrer Forf. ikke, uagtet Kendskab til dette dog synes at maatte være nødvendigt til Forstaaelse af Renteforholdene.

Materialet, hvorpaa Forf. bygger Bogens Hovedafsnit, bestaar væsentlig i Domme og for den senere Del af Perioden i Pantebreve. Det er et overordentlig stort Arbejde, der her er gjort, og meget, vi ikke tidligere vidste, er

BOGANMELDELSER

AXEL RUBOW: **Renteforhold i Danmark** i Tidsrummet fra Reformationen til Chr. V's Danske Lov. G. B. N. F. Kjøbenhavn 1914.

Dette Arbejde, hvorfor Forf. erhvervede sig den statsvidenskabelige Doktorgrad, vil først og fremmest fortælle os, hvor høj Renten var i Danmark i de skildrede 150 Aar. Dette er det centrale i Bogen; uden herom samler Forf. i selvstændige Kapitler andre Oplysninger om Rente, Renteteorier, Provisioner, Renteberegning o. s. fr., alt samles det under den træffende Titel: Renteforhold. Men Bogen handler paa den anden Side ogsaa kun om Renteforhold. Renten er saa at sige revet ud af hele det økonomiske Liv, ja, som Regel savner man blot en Antydning af den almindelige økonomiske Baggrund, paa hvilken Renteforholdene maa ses. Følgen er da naturligt, at den foreliggende Bog er blevet mindre brugbar for økonomisk Historieforskning, end ellers Tilfældet vilde have været, idet Aarsagerne til, hvad her skildres, i mange Tilfælde af Læseren selv maa samles sammen andre Steder fra. For blot at nævne et enkelt Eksempel: Kapitalmarkedet skildrer Forf. ikke, uagtet Kendskab til dette dog synes at maatte være nødvendigt til Forstaaelse af Renteforholdene.

Materialet, hvorpaa Forf. bygger Bogens Hovedafsnit, bestaar væsentlig i Domme og for den senere Del af Perioden i Pantebreve. Det er et overordentlig stort Arbejde, der her er gjort, og meget, vi ikke tidligere vidste, er

bragt frem. Der er sikkert heller intet af større Betydning at indvende mod denne Del af Afhandlingen; man vil uden Tvivl kunne betragte den Rentetabel, Forf. opstiller, som korrekt.

Meget utilfredsstillende forekommer derimod Kapitlet om Tidens Syn paa Rente mig at være. Forf. har negligeret denne Side af Spørgsmaalet, har ikke set, hvorledes den økonomiske Historie maa gaa Haand i Haand med Teoriernes Historie, om man virkelig vil forstaa en Tid; kun naar den økonomiske Dogmehistorie og Udviklingshistorie bearbejdes i saa nær Sammenhæng som mulig, formaar man at faa fat i Menneskene bag om Begivenhederne, først da øver Historien sin humaniserende Virkning. Denne Forbindelse har Forf. ikke formaaet at knytte; et kort Kapitel giver Datidens Teorier, men er uden nærmere Sammenhæng med den øvrige Del af Bogen. Mærkeligt er det ogsaa at se, at medens Bogen omhandler Rente-forhold lige op til D. L., standser Forf. sin Udvikling af Teoriene med c. 1560, medens man intet faar at vide om det 17. Aarh.'s Syn paa Renten.

Forf. synes at mene, at det vilde være naturligt at tillade Pengerente paa et hvilket som helst økonomisk Udviklingstrin; han synes ikke at forstaa, at man først paa et ret sent Tidspunkt i Pengeøkonomiens Udvikling faar Øje for Pengenes Funktionsværdi, og at man, saalænge man kun erkender deres Substansværdi, maa anse Rente for naturstridig. Han kommer derved til at gøre Uret mod den katolske Kirkes Stilling til Rentespørgsmaalet.

Forf. breder sig om Luthers Syn paa Rente, men er kun meget sparsom i sine Oplysninger om Melanchtons. Derved faar Læseren det Indtryk, at det var Luthers Anskuelse, der blev af afgørende Betydning for Danmark, medens det i Virkeligheden var Melanchtons. — Det er ogsaa forbløffende lidt, Forf. kender til Litteraturen i Danmark paa Reformationstiden. Han nævner Peder Plades Skrift om Aager, men ud herover absolut intet. Han vilde sikkert kunne have fundet adskilligt, der var af Interesse

for ham; jeg kan nævne de satiriske Skrifter, hvori den katolske Kirke lagdes for Had, Malmø-Reformatoren Peder Laurensen: *En stakket Undervisning . . .* (1533), men først og fremmest de talrige Udgaver af Moselov, som fremkom efter Reformationen. Det er bekendt, hvilken Rolle Moseloven da kom til at spille i Danmark paa mange forskellige Omraader, ogsaa hvad angaar Renteproblemet. Dens Ord: *Af Fremmede maa du tage Aager, men af din Broder maa du ikke tage Aager*, udlagdes af den danske Reformationens ledende Mænd derhen, at man skulde vise Næstekærlighed overfor den fattige, men den hellige Skrift forbød ikke, tillod tværtimod Rentetagen. Det er dette Syn, som udvikles i Niels Hemmingsens Skrift om Aager, der udkom i 1563 som Tillæg til hans Kommentarer til Jakob. Det er i højeste Grad beklageligt, at Forf. ikke har kendt denne Afhandling, som vist er den eneste videnskabelige Fremstilling af Aagerspørgsmaalet, vi har herhjemme; jeg skulde tro, at han saa paa flere Punkter var kommet til at anlægge et noget andet Syn, end nu Tilfældet er, særlig paa den danske Lovgivning om Rente omkring 1550. Og naar man véd, hvor stor Betydning Niels Hemmingsen havde, kunde der have været al Anledning til at gaa ind paa dennes øvrige litterære Produktion; det var Naturretten, der tillod Rentetagen, det var den — for Niels Hemmingsen identisk med den sunde Fornuft — der sagde, at Øvrigheden burde fastsætte en Rente overensstemmende med æqualitas.

Der ligger i disse Bøger — der kan suppleres med mange andre som f. Eks. Niels Hemmingsens *Assertiones de lege vetitæ concupiscentiæ* og Peder Tidemands *Fordanskning af Melanchtons Manual* — et Materiale, som Forf. aabenbart slet ikke har kendt, hvorfor hans Afsnit om Reformationstidens Teorier bliver værdiløst. — Illustrerende vilde det ogsaa have været, hvis Forf. havde undersøgt, om Luthers strængere Syn paa Rentetagen da trængte ind i Danmark med Ortodoksien i det 17. Aarh.

Der er mange andre Punkter i denne Bog, som opfordrer til Indsigelse: Forf.'s Argumentation for, at Forord. af 1554 skulde være udstedt, virker langt fra overbevisende; han nævner, at Kongen laante til lavere Rente end private, men om det samme gjaldt Byerne, og paa hvilke Betingelser disse overhovedet laante, faar man intet at vide. Alle disse Mangler skriver sig sikkert fra, at Forf. har sat sig sin Opgave alt for snævert: at konstatere Rentens Størrelse; hvad han derudover meddeler, synes ikke rigtig gennemarbejdet.

Bogen skæmmes af mange Trykfejl.

Axel Nielsen.

A. USSING. **Petroleumspriser og Petroleumsforsbrug.** 71 S. G. E. C. Gad. Kjøbenhavn 1915.

Det er et klart og velskrevet Arbejde. Paa Grundlag dels af trykt Materiale, hvoraf der navnlig fremkom en rigelig Mængde i Anledning af det tyske Monopolforslag, dels af direkte tilvejebragt Regnskabsmateriale m. v., er der givet en god Fremstilling af Vilkaarene for Petroleums Produktion, Handel og Forsbrug.

Udførligst er naturligvis Forholdene i Danmark behandlere, og her paakalder særlig den Undersøgelse Interesse, der skal godtgøre, at Petroleumstoldens Ophør 1. Jan. 1909 kun i ringe Grad kom Forbrugerne til gode, men at Gevinsten væsentligst indkasseredes af Storhandelen med Petroleum, der ovenikøbet langt mindre er i vor egen Haand end paa amerikanske Hænder.

Den Fremgangsmaade, der skal være brugt, og som alt i 1908—09 var paa Tale, var en Forhøjelse af Prisen en Tid før Toldens Ophør, hvilken Forhøjelse saa bortfaldt, da Tolden bortfaldt. Hvad der giver nogen Usikkerhed i Betragtningen, er den yderligere Nedgang, der fandt Sted i de nærmest følgende Aar. Denne forklares ved en midlertidig, virksom indenlandsk Handelskonkurrence i disse Aar; da den ophørte, forhøjedes Prisen. Men Kontrollen